

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

Ürün Raporu SOYA 2022

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME
ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**Ürün Raporu
SOYA
2022**

Hazırlayan

Melike ÖZCAN
Gıda Yüksek Mühendisi
melike.ozcan@tarimorman.gov.tr
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü

TEPGE YAYIN NO: 366
ISBN: 978-625-8451-61-0

Aralık/ 2022

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah.
Dumlupınar Bulvarı, 06800,
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5458

© TEPGE

Her Hakkı Saklıdır

TEPGE'nin izni olmaksızın basılamaz, basılı veya elektronik materyal olarak çoğaltılamaz ve/veya dağıtılamaz.

Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

Tablo ve grafiklerdeki rakamların bir bölümü desimalli kullanıldığından ara ya da alt toplamaları genel toplamaları ile farklılık gösterebilir.

Yayın içerisindeki istatistik veriler hazırlandığı dönemde ilgili kaynaklardan elde edilen yayınlanmış son veriler olup sonraki dönemlerde, yapılan güncellemelerden dolayı farklılıklar olabilir.

İÇİNDEKİLER

Tablolar Dizini	ii
Grafikler Dizini	iii
1. GİRİŞ.....	1
2. DÜNYADA DURUM	1
2.1. Dünyada Soya Ekim Alanı	1
2.2. Dünyada Soya Üretimi	2
2.3. Dünya Soya Verimi	3
2.4. Dünya Soya Ticareti.....	4
2.4.1. İhracat.....	4
2.4.2. İthalat.....	4
2.5. Dünya Soya Üretici Fiyatları.....	5
3. TÜRKİYE'DE DURUM	6
3.1. Türkiye'de Soya Ekim Alanı.....	6
3.2. Türkiye'de Soya Üretimi.....	7
3.3. Türkiye'de Soya Verimi.....	8
3.4. Türkiye Soya Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi.....	8
3.5. Dış Ticaret	9
3.5.1. İhracat.....	9
3.5.2. İthalat.....	10
3.6. Türkiye Soya Fiyatları.....	10
3.7. Türkiye'de Soya Destekleme Politikaları	11
4. GENEL DEĞERLENDİRME.....	11
EK TABLOLAR	13
KAYNAKLAR	21

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Ülkelere Göre Dünya Soya Ekim Alanı.....	1
Tablo 2. Ülkelere Göre Dünya Soya Üretimi	2
Tablo 3. Ülkelere Göre Dünya Soya Verimi	3
Tablo 4. Ülkelere Göre Dünya Soya İhracatı	4
Tablo 5. Ülkelere Göre Dünya Soya İthalatı	5
Tablo 6. Önemli Üretici Ülkelerde Soya Üretici Fiyatları	5
Tablo 7. İllere Göre Türkiye Soya Ekim Alanları	6
Tablo 8. İllere Göre Türkiye Soya Üretimi.....	7
Tablo 9. Türkiye Soya Verimi.....	8
Tablo 10. Türkiye Soya Verileri.....	8
Tablo 11. Ülkelere Göre Türkiye Soya ihracatı	9
Tablo 12. Ülkelere Göre Türkiye Soya ithalatı	10
Tablo 13. Türkiye Soya Fiyatları	10
Ek Tablo 1. Ülkelere Göre Dünya Soya Ekim Alanı	13
Ek Tablo 2. Ülkelere Göre Dünya Soya Üretimi.....	14
Ek Tablo 3. Ülkelere Göre Dünya Soya Verimi.....	15
Ek Tablo 4. Ülkelere Göre Dünya Soya İhracatı.....	16
Ek Tablo 5. Ülkelere Göre Dünya Soya İthalatı.....	17
Ek Tablo 6. İllere Göre Türkiye Soya Ekim Alanı.....	18
Ek Tablo 7. İllere Göre Türkiye Soya Üretimi.....	19
Ek Tablo 8. Türkiye Soya Verimi.....	20

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Soya Ekim Alanında Önemli Ülkeler	2
Grafik 2. Soya Üretiminde Önemli Ülkeler	3
Grafik 3. Dünya Soya Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi	3
Grafik 4. Dünya Soya İhracatında Önemli Ülkeler	4
Grafik 5. Dünya Soya İthalatında Önemli Ülkeler	5
Grafik 6. Türkiye’de Soya Ekimi Yapılan Önemli İller	7
Grafik 7. Türkiye’de Soya Üretimi Yapılan Önemli İller	8
Grafik 8. Türkiye’nin Soya İhracatı Yaptığı Ülkeler.....	9
Grafik 9. Türkiye Soya İthalatında Önemli Ülkeler	10

1. GİRİŞ

Soya (*Glycine max* L.), tek yıllık bitkiler arasında dünya bitkisel yağ üretim ve tüketiminde ilk sırada yer alan önemli bir yağ bitkisidir. Soya aynı zamanda bir baklagil bitkisi olduğu için ihtiyacı olan azotu havanın serbest azotunu kullanarak karşılamakta ve kendinden sonra kullanılacak bitkiler için toprağa azot bağlamaktadır. Bu yüzden iyi bir münavebe bitkisi olarak kabul edilmektedir. Yazlık ekimi yapılan ve tek yıllık olan soya bitkisinin tohumlarında ortalama %36-40 protein, %18-24 yağ (Omega-3 ve benzeri yağ asitleri), B1, B2, K ve E vitaminleri, Zn, Fe ve Ca elementleri, %27 karbonhidrat ve %18 madensel maddeler bulunmaktadır. Ayrıca, soya küspesi hayvan beslenmesinde yem rasyonları için önemli bir yer tutmaktadır. Diğer taraftan soya bitkisi bisküvi, çikolata, hazır çorba gibi birçok gıda maddesinin yapımında da kullanılmaktadır. Soya fasulyesi insan beslenmesinde önemli yer tutmaktadır. İnsan kaynaklı soya tüketiminin giderek artmasının yanı sıra soyanın birçok alanda sanayi ham maddesi olarak kullanımı da artmaktadır. 1980’li yıllarda ABD’de biyodizel yakıt olarak kullanılabileceği de saptanmış ve yenilenebilir enerji kaynaklarıyla beraber kullanımı üzerine dikkat çekilmiştir (Boydak ve ark, 2018; Kumlay ve ark., 2021; Okçu, 2020).

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Dünyada Soya Ekim Alanı

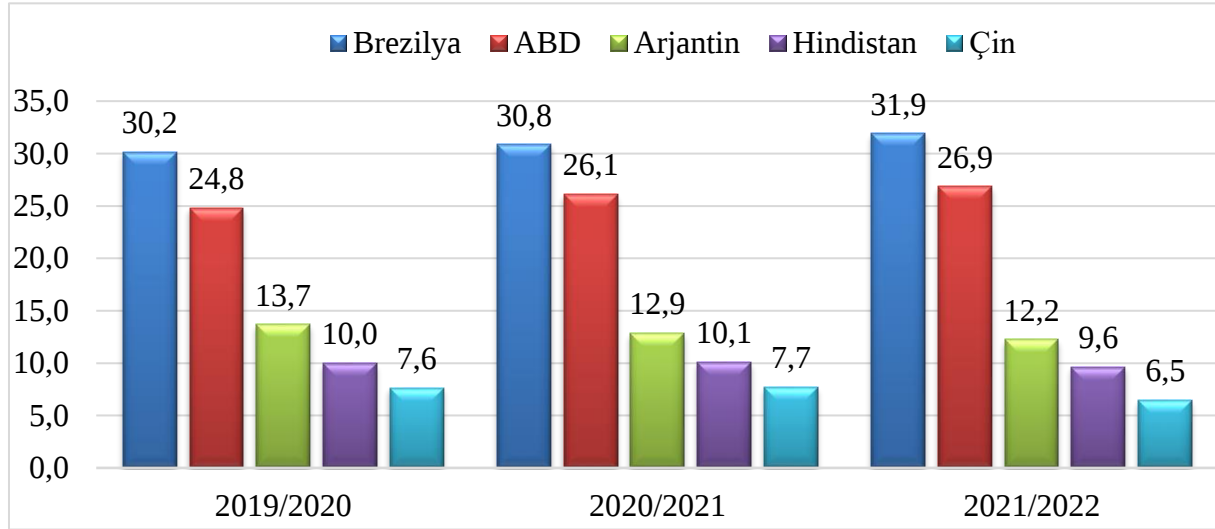
Baklagiller ürün grubunun içerisinde yer alan soya, 2021/22 sezonunda dünyada 131 milyon hektar alanda yetiştirilmiştir. Dünyada en fazla ekim alanına sahip olan ülke ise 41,5 milyon ha ile Brezilya’dır. Brezilya’yı 34,9 milyon ha ile ABD, 15,9 milyon ha ile Arjantin takip etmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Ülkelere göre dünya soya ekim alanı (bin ha)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	35.150	35.900	36.900	39.500	41.500
ABD	36.236	35.448	30.327	33.428	34.929
Arjantin	16.300	16.600	16.700	16.470	15.900
Hindistan	10.329	11.131	12.193	12.918	12.500
Çin	8.245	8.413	9.332	9.883	8.400
Paraguay	3.510	3.540	3.500	3.150	3.300
Rusya	2.568	2.739	2.776	2.709	2.993
Kanada	2.935	2.540	2.271	2.041	2.134
Diğer	9.694	9.147	9.197	8.898	9.279
Dünya	124.967	125.458	123.196	128.997	130.935

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 1. Soya ekim alanında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 1

2.2. Dünyada Soya Üretimi

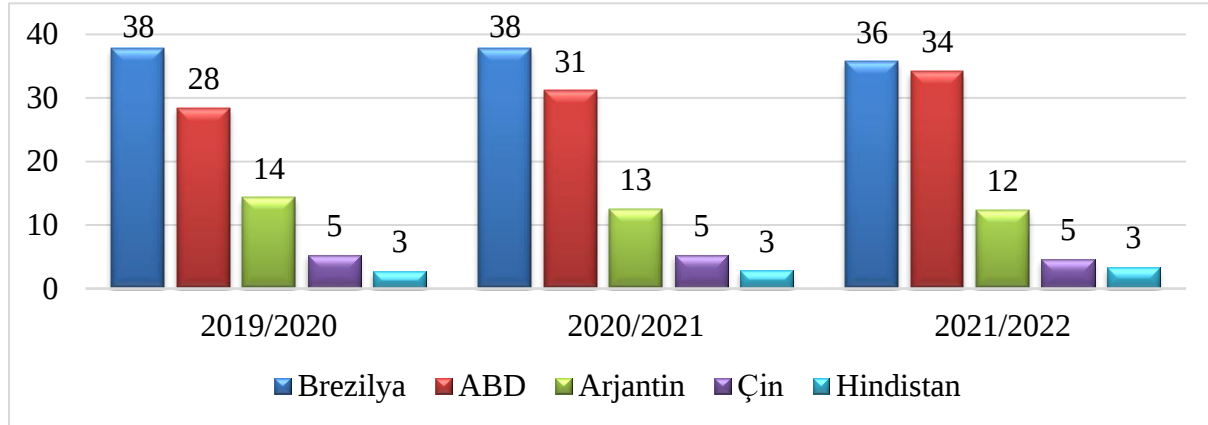
USDA verilerine göre, 2021/22 sezonunda, dünya soya üretimi 356 milyon tondur. Dünya soya üretiminde 2021/22 sezonu itibarıyla, 127 milyon ton ile Brezilya ilk sırada yer alırken, 122 milyon ton ile ABD ikinci, 44 milyon ton ile Arjantin üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo 2). Dünyada lider konumda olan Brezilya, toplam dünya soya üretiminin %36'sını karşılamaktadır. Son 5 yılda dünya soya üretiminde söz sahibi ülkelerin Brezilya ve ABD olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Ülkeler göre dünya soya üretimi (bin ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	123.400	120.500	128.500	139.500	127.000
ABD	120.065	120.515	96.667	114.749	121.528
Arjantin	37.800	55.300	48.800	46.200	43.900
Çin	15.283	15.967	18.092	19.602	16.400
Hindistan	8.350	10.930	9.300	10.450	11.900
Kanada	7.717	7.417	6.145	6.359	6.272
Rusya	3.621	4.027	4.359	4.307	4.760
Paraguay	10.260	8.510	10.250	9.900	4.200
Diğer	17.322	19.494	18.254	17.455	19.628
Dünya	343.818	362.660	340.367	368.522	355.588

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 2. Soya üretiminde önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 2

2.3. Dünya Soya Verimi

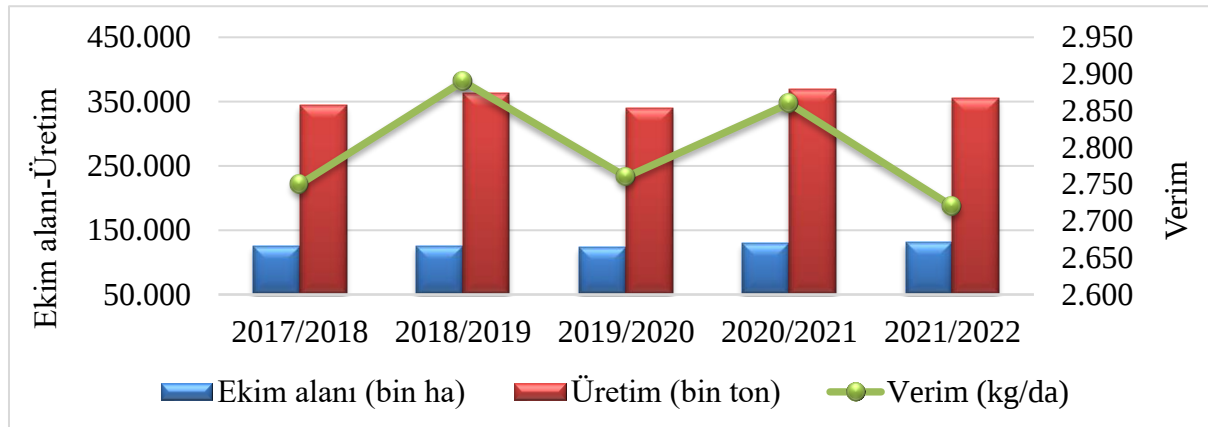
Dünya soya verimi yıllar itibarıyla çok büyük değişimler göstermemektedir. USDA verilerine göre Türkiye dünyada soya verimi en yüksek olan ülkedir. 2021/22 sezonu baz alındığında Türkiye'yi sırasıyla ABD ve Brezilya takip etmektedir.

Tablo 3. Ülkelere göre dünya soya verimi (ton/ha)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Türkiye	3,75	3,80	3,89	3,79	3,91
ABD	3,31	3,40	3,19	3,43	3,48
Brezilya	3,51	3,36	3,48	3,53	3,06
İsviçre	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Kanada	2,63	2,92	2,71	3,12	2,94
Kolombiya	2,96	2,63	2,78	2,84	2,90
Uruguay	1,21	2,93	2,17	1,88	2,80
Mısır	2,78	2,78	2,78	2,78	2,78
Arjantin	2,32	3,33	2,92	2,81	2,76
AB	2,75	2,9	2,89	2,61	2,76
Dünya	2,75	2,89	2,76	2,86	2,72

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 3. Dünya soya ekim alanı, üretim ve verim

Kaynak: Tablo1, Tablo 2, Tablo 3

2.4. Dünya Soya Ticareti

2.4.1. İhracat

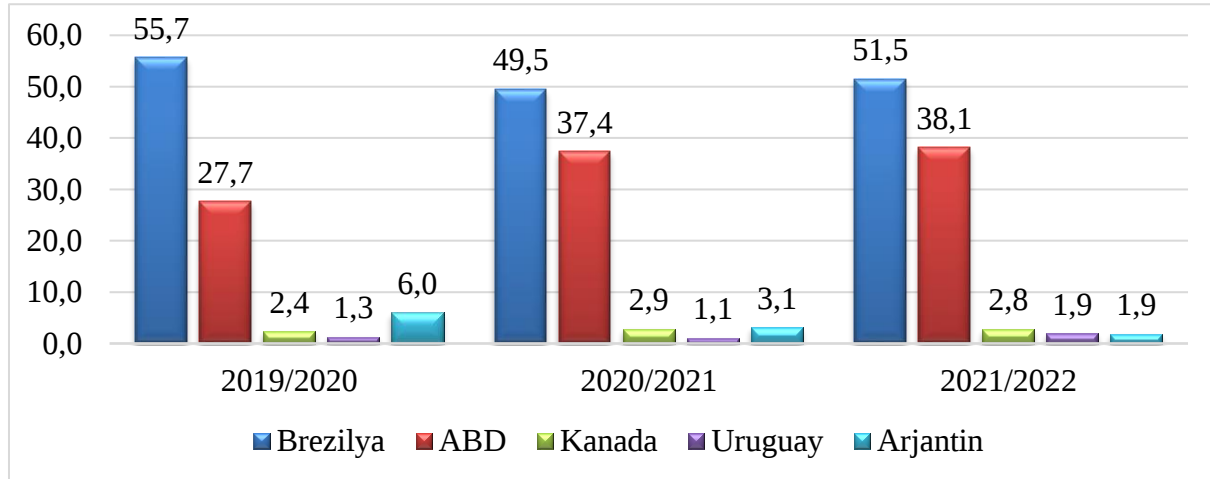
Dünya soya ihracatı 2021/22 sezonunda 154 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2019/20 sezonunda bir önceki sezona göre %11 artışla 165 milyon tona yükselen soya ihracatı 2021/22 sezonunda bir önceki sezona göre %6,7 azalarak 154 milyon tona düşmüştür. Aynı sezonda soya ihracatında %51,5'lik pay ile ilk sırayı Brezilya almaktadır. Brezilya'yı %38,1'lik pay ile ABD izlemektedir. Yıllar itibarıyla ihracat değişimleri incelendiğinde başlıca ihracatçı ülkelerden Arjantin ve Paraguay'ın ihracat miktarlarının azaldığı, Uruguay'ın ise ihracat miktarının arttığı görülmektedir.

Tablo 4. Ülkelere göre dünya soya ihracat miktarı (bin ton)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	76.136	74.887	92.135	81.650	79.355
ABD	58.071	47.721	45.800	61.665	58.721
Kanada	4.925	5.258	3.909	4.706	4.276
Uruguay	1.354	2.967	2.148	1.774	3.000
Arjantin	2.132	9.104	10.004	5.195	2.861
Paraguay	6.029	4.901	6.619	6.330	2.250
Ukrayna	2.757	2.531	2.633	1.466	1.385
Rusya	891	797	1.298	1.355	730
Diğer	1.050	1.017	993	859	1.443
Dünya	153.345	149.183	165.539	165.000	154.021

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 4. Dünya soya ihracatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 4

2.4.2. İthalat

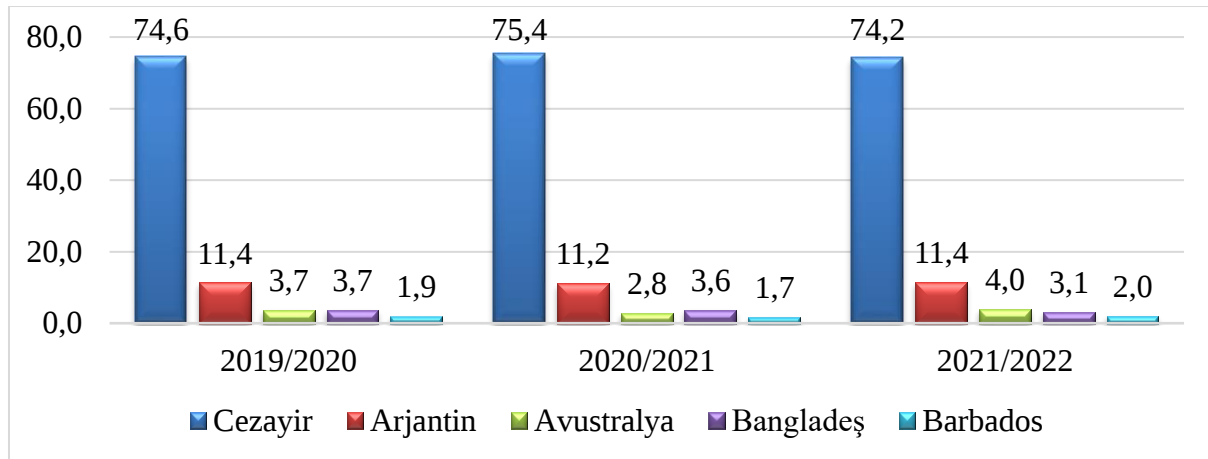
Dünya soya ithalatı 2021/22 sezonunda 123 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2019/20 ve 2020/21 sezonlarında 132 milyon ton olarak gerçekleşen soya ithalatı 2021/22 sezonunda bir önceki sezona göre %6,8 azalarak 123 milyon tona gerilemiştir. Soya ithalatı yapan ülkeler içerisinde 92 milyon ton ile Cezayir ilk sırayı almaktadır. Cezayir'i sırasıyla Arjantin, Avustralya ve Bangladeş izlemektedir. 2017/18 sezonuna kıyasla ithalatı azalan ülkeler Cezayir ve Bangladeş iken ithalatı artan ülkeler ise Avustralya, Barbados ve Bosna Hersek olmuştur.

Tablo 5. Ülkelere göre dünya soya ithalat miktarı (bin ton)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Cezayir	94.093	82.537	98.532	99.740	91.566
Arjantin	13.915	14.346	15.017	14.786	14.100
Avustralya	3.255	3.657	4.896	3.703	4.900
Bangladeş	4.703	6.408	4.882	4.816	3.839
Barbados	1.179	1.733	2.551	2.255	2.497
Belarus	2.483	2.623	2.636	2.617	2.307
Bolivya	-	97	564	1.020	1.300
Bosna Hersek	166	204	520	548	550
Diğer	2.178	2.935	2.435	2.815	2.305
Dünya	121.972	114.540	132.033	132.300	123.364

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 5. Dünya soya ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 5

2.5. Soya Üretici Fiyatları

Önemli üretici ülkelerin soya üretici fiyatlarına bakıldığında, Brezilya ve Arjantin’de soya üretici fiyatlarının birbirine yakın olduğu ve ABD soya üretici fiyatından da yüksek oldukları görülmektedir. 2021/22 sezonunda Brezilya soya üretici fiyatı 602 \$/ton, ABD soya üretici fiyatının 529 \$/ton ve Arjantin soya üretici fiyatının ise 609 \$/ton olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Önemli Üretici Ülkelerde Soya Üretici Fiyatları (\$/ton)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Arjantin	386	347	354	525	609
Brezilya	396	360	367	531	602
ABD	343	309	316	461	529

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

3. TÜRKİYE'DE DURUM

Soya bitkisi Türkiye’de ilk kez 1930’lu yıllarda üretilmeye başlanmış ve o yıllarda sadece Karadeniz Bölgesi’nde tarımı yapılmıştır. Daha sonra uygulamaya konulan ikinci ürün projesi ile soya tarımı bugün ağırlıklı olarak Akdeniz Bölgesi’nde yapılmaktadır.

Günümüzde ekim alanı ve üretim bakımından Akdeniz Bölgesi’nde önemli bir yere sahip olan soya, özellikle Çukurova’da tahıl üretiminden sonra ikinci ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Soyanın sulama ile kolayca üretilmesi bu bölgedeki gelişmesini desteklemiştir.

Soya dünya genelinde birçok ülke için yağlı tohumlar arasında öncelikli ürün olmasına ve toplam yağlı tohum üretiminin yaklaşık %50’sini oluşturmaya karşın, Türkiye’de bu oran sadece %4’dür (Tüfekçi, 2019).

Soyanın en önemli özelliği, diğer bitki ve hayvan yem kaynaklarına göre, birim alandan daha fazla ve ucuz protein sağlamasıdır. Soya proteini, hayvansal proteine en yakın protein olup, biyolojik değeri çok yüksektir. Bu nedenle soya yağsız unu özellikle kümes ve küçükbaş hayvanları, süt ve besi sığırları rasyonlarında protein kaynağı olarak kullanılmaktadır (Anonim, 2019; Tüfekçi, 2019).

3.1. Türkiye’de Soya Ekim Alanı

Türkiye soya ekim alanlarının %91,2’sini Akdeniz Bölgesi oluşturmaktadır. 2021 yılı Türkiye soya ekim alanlarında %55,9’luk payla Adana ilk sırada yer alırken, %19,8 pay ile Mersin ikinci sırada, %8,4 pay ile Kahramanmaraş üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 7. İllere göre Türkiye soya ekim alanları (da)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Adana	188.354	177.830	203.249	210.400	245.296
Mersin	64.400	84.543	88.647	74.938	86.776
Kahramanmaraş	11.405	13.444	14.338	13.813	36.890
Osmaniye	14.460	18.382	24.991	23.154	27.375
Samsun	25.544	20.287	17.033	18.018	19.044
Mardin	2.000	-	-	935	6.880
Hatay	-	146	110	673	6.086
Şanlıurfa	7.750	12.267	629	5.532	4.058
Diyarbakır	750	841	1.893	1.686	2.762
Gaziantep	200	224	183	700	1.200
Diğer	1.832	519	1.874	1.494	2.550
Türkiye	316.695	328.483	352.947	351.343	438.917

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 6. Türkiye’de soya ekimi yapan önemli iller (2021,%)

Kaynak: Tablo 7

3.2. Türkiye’de Soya Üretimi

Türkiye’ye ilk kez 1930’lu yıllarda giren soya, uzun yıllar boyunca sadece Karadeniz bölgesinde yetiştirilmiştir. Ancak sonraki yıllarda uygulamaya konulan 2. ürün projesi ile Ege ve Akdeniz Bölgeleri’nin sulanır alanlarında da yetiştirilmeye başlanmıştır. Günümüzde Türkiye’de soya tarımı ağırlıklı olarak Çukurova Bölgesi’nde yapılmaktadır. Ancak soya bu bölgede birinci ürün olan mısır ile rekabet edememektedir. Maliyet ve kârlılık açısından birinci üründe mısır avantajlı konumdadır. İkinci üründe ise soya mısıra göre daha avantajlıdır. Bu nedenle soya bölgede ikinci ürün olarak tercih edilmektedir (Anonim, 2019; Tüfekçi, 2019).

Günümüzde soya, ülkemizde ağırlıklı olarak Çukurova Bölgesi’nde yetiştirilmektedir. Önemli üretici iller Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Samsun ve Hatay olup bu altı il toplam üretimin %97,3’ünü karşılamaktadır.

Türkiye soya üretiminde, Adana 114 bin tonluk üretimi ile birinci sırada yer alırken, 31 bin ton ile Mersin ikinci, 13 bin ton ile Kahramanmaraş üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye soya üretimi son 5 yılda %30 artış göstererek 2021 yılında 182 bin tona ulaşmıştır (Tablo 8).

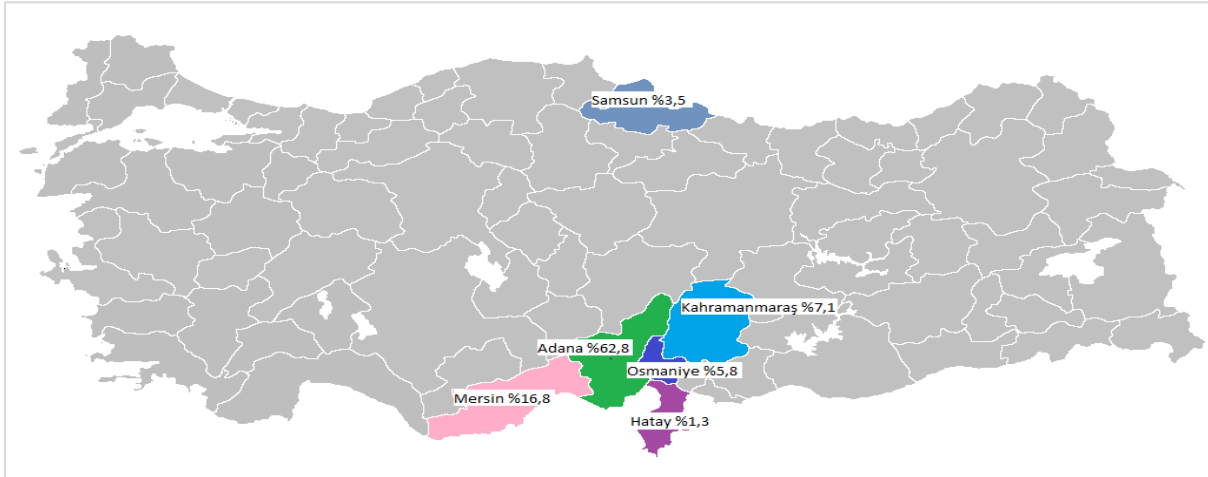
2022 yılı bitkisel üretim 2. tahminine göre yağlı tohumlardan soya üretiminin bir önceki yıla göre %14,8 oranında azalarak 155 bin ton olacağı beklenmektedir.

Tablo 8. İllere göre Türkiye soya üretim miktarı (ton)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Adana	86.769	79.254	89.594	98.596	114.285
Mersin	30.302	38.173	40.094	33.580	30.649
Kahramanmaraş	3.894	4.865	4.399	4.886	12.948
Osmaniye	5.592	7.069	9.433	8.764	10.638
Samsun	10.081	7.714	5.093	6.100	6.353
Hatay	-	58	44	266	2.299
Mardin	727	-	-	371	1.796
Şanlıurfa	1.636	2.387	120	1.104	908
Diyarbakır	225	238	548	755	900
Gaziantep	72	78	65	238	366
Diğer	702	164	610	565	858
Türkiye	140.000	140.000	150.000	155.225	182.000

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Grafik 7. Türkiye’de soya üretimi yapan önemli iller (2021, %)

Kaynak: Tablo 8

3.3. Türkiye’de Soya Verimi

Türkiye soya verimi yıllar itibarıyla değişim göstermektedir. Türkiye’de yıllar itibarıyla soya üretimi ve ekim alanları karşılaştırıldığında, 2017 yılından 2021 yılına kadar üretim miktarı ekim alanlarının artışına paralel olarak artış göstermiştir. 2021 yılında ekim alanı bir önceki yıla göre %25 oranında artarken aynı yıl üretim artışı %17,3’te kalmıştır. 2021 yılı Türkiye soya verimi 415 kg/da olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9. Türkiye soya verimi (kg/da)

Yıllar	2017	2018	2019	2020	2021
Verim (kg/da)	442	426	425	442	415

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.12.2022)

3.4. Türkiye Soya Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi

Türkiye’de 2019/20’de %4,7 olan soya yeterlilik derecesi 2020/21’de %5,4 olarak gerçekleşmişken aynı dönemde kişi başı tüketim 0,2 kg olmuştur (Tablo 10).

Tablo 10. Türkiye soya verileri

	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
İnsan tüketimi (ton)	27.392	38.043	17.768	18.202	18.271
Kişi başı tüketim (kg)	0,3	0,5	0,2	0,2	0,2
Yeterlilik derecesi (%)	7,1	4,8	5,7	4,7	5,4

Kaynak: TÜİK Denge Tabloları (Erişim tarihi: 26.12.2022)

3.5. Dış Ticaret

3.5.1. İhracat

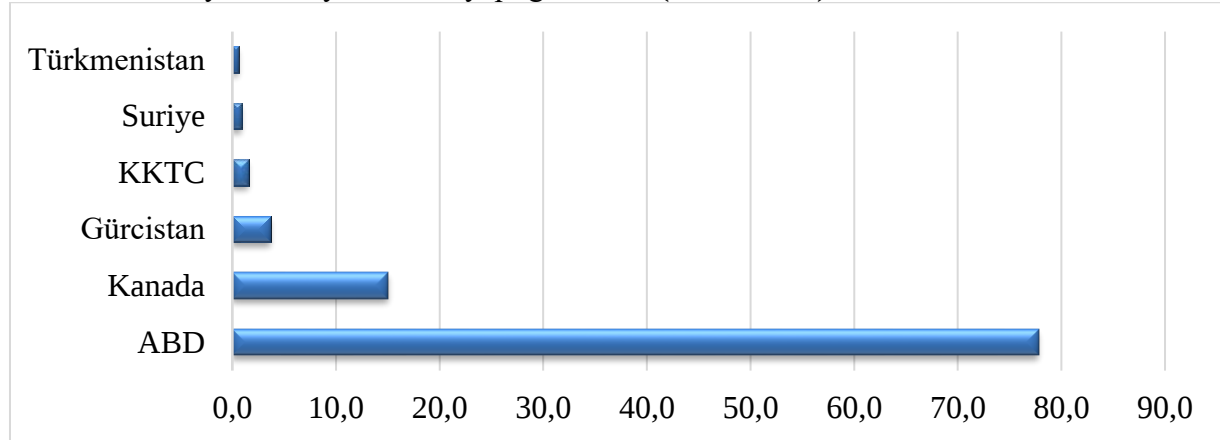
Türkiye soya ihracatı 2021/22 sezonunda 149 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye soya ihracatında ABD (%77,8), Kanada (%15,0) ve Gürcistan (%3,7) ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 11. Ülkelere göre Türkiye soya ihracatı (ton)

Ülke Adı	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
ABD	64.801	74.773	91.987	33.631	116.287
Kanada	-	4.702	-	2.264	22.453
Gürcistan	-	-	2.000	-	5.502
KKTC	-	5.700	3.254	2.400	2.350
Suriye	-	3.527	2.820	3.312	1.336
Türkmenistan	-	-	-	-	880
Özbekistan	-	-	-	-	324
Azerbaycan	-	-	-	10.556	162
Irak	5.686	1.597	-	-	95
Lübnan	-	-	-	-	23
Diğer	8.121	25.605	4.679	8.838	4
Toplam	78.609	115.904	104.740	61.001	149.417

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.12.2022), GTIP:12010090 (Soya fasulyesi (kırılmış olsun olmasın); tohumluk olanlar hariç), Pazarlama yılı: 01/09-30/08 dönemidir.

Grafik 8. Türkiye'nin soya ihracatı yaptığı ülkeler (2021/22, %)

Kaynak: Tablo 11

3.5.2. İthalat

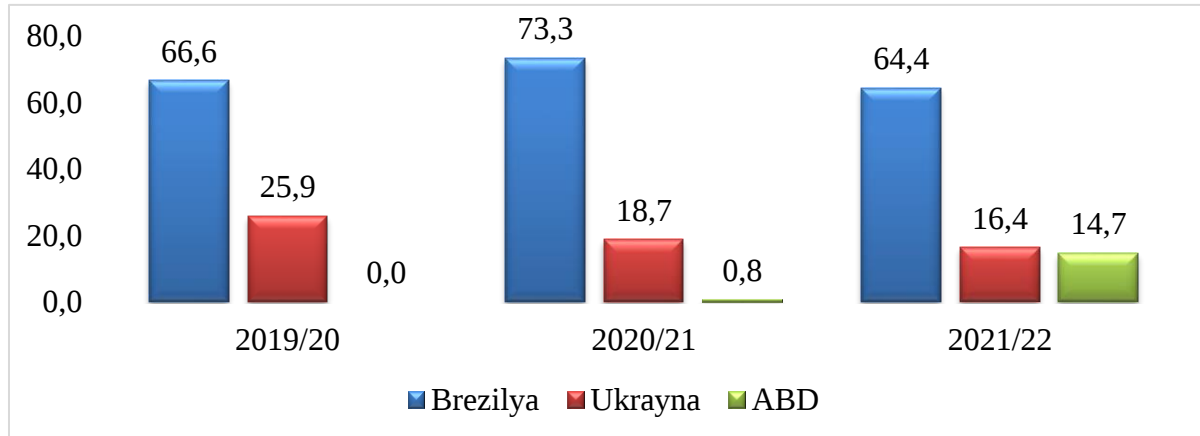
Türkiye soya iç talebini yurtiçi üretimle karşılayamadığından yüksek miktarlarda soya ithal etmektedir. 2021/22 sezonunda 2,95 milyon ton soya ithalatı gerçekleşmiştir. 2021/22 sezonu itibarıyla, Türkiye soya ithalatında Brezilya, Ukrayna ve ABD ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 12. Ülkelere göre Türkiye soya ithalatı (ton)

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	1.266.425	1.217.354	2.094.835	2.012.610	1.897.862
Ukrayna	608.604	988.164	813.850	514.331	484.333
ABD	430.307	30.963	-	22.472	433.179
Arjantin	33.565	-	-	-	39.387
Kanada	113.904	41	-	42	35.890
Uruguay	-	-	63.827	114.366	14.463
Romanya	-	17.685	66.143	10.895	11.915
Gana	3.042	8.452	4.210	17.022	9.818
Hindistan	-	1	1	7	6.938
Paraguay	321.434	64.382	-	-	6.677
Diğer	94.372	84.383	104.747	53.552	8.773
Toplam	2.871.653	2.411.425	3.147.612	2.745.297	2.949.235

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 01.12.2022), GTIP:12010090 (Soya fasulyesi (kırilmış olsun olmasın); tohumluk olanlar hariç), Pazarlama yılı: 01/09-30/08 dönemidir.

Grafik 9. Türkiye soya ithalatında önemli ülkeler (%)

Kaynak: Tablo 12

3.6. Türkiye Soya Fiyatları

Türkiye soya fiyatları incelendiğinde yıllar itibarıyla sürekli artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Gerek üretici fiyatları gerekse borsa fiyatları her yıl artış göstermiştir. Ancak 2022 üretici fiyatı bir önceki yılın 10 aylık ortalama üretici fiyatı ile karşılaştırıldığında, son 5 yılın en yüksek fiyat artışı olan %106,5 oranında artış olduğu tespit edilmektedir. Girdi fiyatlarındaki artışın soya fiyatlarını da etkilediği düşünülmektedir.

Tablo 13. Türkiye soya fiyatları (TL/kg)

	2018	2019	2020	2021	2022 ¹
Üretici Fiyatı	1,72	2,14	2,55	4,22	8,20
Borsa Fiyatı	2,26	2,13	3,67	5,09	9,58

Kaynak: TÜİK, Adana Ticaret Borsası ¹/2022 yılı fiyatları ilk on aylık ortalamadır.

3.7. Türkiye Soya Destekleme Politikaları

Yağlı tohumlu bitkiler içerisinde yer alan soya için 2022 yılında fark ödemesi desteklemeleri kapsamında 60 kr/kg, alan bazlı destekler kapsamında birim alana 125 TL mazot ve 21 TL gübre desteği verilmektedir. Sertifikalı tohum kullanım için dekar başına 45 TL destek ödemesi yapılmaktadır. Yurtiçinde sertifikalı tohum üreten/ürettiren, sertifikalandıran ve yurt içinde satışını gerçekleştiren, Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı yetkilendirilmiş tohumculuk kuruluşlarına 2022 yılında ürettikleri sertifikalı tohumluklar için 0,35 TL/kg, orijinal (temel ve üstü kademe) tohumluklar için 0,70 TL/kg destek verilmektedir. Toprak Analiz Desteği kapsamında, asgari 50 dekar ve üzeri tarım arazilerinde, ilave her 50 dekara kadar bir analiz için Tarım ve Orman Bakanlığı'na yetkilendirilmiş Toprak Analiz Laboratuvarlarına analiz başına 50 TL destek ödemesi yapılmaktadır.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Soya tohumları içerdiği yüksek orandaki yağ, protein, karbonhidrat, vitaminler ve madensel maddeler ile insanlar ve hayvanlar için değerli bir besin kaynağıdır. Soya tohumları %18-24 oranında yağ, %35-40 dolayında protein içermekte ve toprağa organik madde ve azot sağlamaktadır. Dünyada üretilen soyanın büyük bölümü kırılarak soya küspesi ve soya yağı haline getirilmektedir. Aynı zamanda soyanın en çok bilinen ve en çok kullanılan ürünleri yine soya yağı ve soya küspesidir. Soya yağı dünyada palm yağından sonra en yaygın kullanılan yemeklik yağ, soya unu ise hayvan yemi için başlıca protein ve enerji kaynağıdır. Soya ayrıca ekmek, salata sosu, kahve kreması gibi gıda ürünlerinin yanında temizlik malzemeleri, kozmetik sektörü, plastik gibi sanayi sektöründe de birçok kullanım alanına sahiptir (Anonim, 2019; Tüfekçi, 2019).

Soya dünyada yağlı tohumlu bitkiler içerisinde en fazla ekim alanına ve üretim miktarına sahip bitkidir. 2021/22 sezonunda dünyada 318 milyon hektar alanda yağlı tohum üretimi gerçekleştirilirken, bu alanların 188 milyon hektarında soya üretimi gerçekleştirilmiş ve bu toplam yağlı tohum ekili alanların %59,3'ünü oluşturmuştur. 2021/22 sezonu itibarıyla dünyada gerçekleşen toplam yağlı tohum üretimi 775 milyon 45 bin ton olurken, soya üretimi 526 milyon 505 bin tondur. Soya üretiminin toplam yağlı tohumlu bitkiler üretimi içerisindeki payı %67,9'dur.

Günümüzde soya üretiminde lider olan ülkelerin başında %36'lık üretimle Brezilya gelmektedir. Brezilya'yı, ABD (%34), Arjantin (%12) ve Çin (%5) takip etmektedir. Bu ülkeler 2021/22 sezonunda gerçekleştirilen toplam soya üretiminin %87'sini gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Soya, dünya bitkisel yağ üretiminde palmiye yağından sonra ikinci sırada gelmektedir. 2021/22 sezonunda dünyada gerçekleşen toplam bitkisel yağ üretiminin %33,8'ini soya yağı oluşturmuştur.

Türkiye'de 2021 yılında gerçekleşen 4 milyon 176 bin 82 tonluk toplam yağlı tohumlu bitkiler üretimi içerisinde soya üretiminin payı %4,4'dür. Türkiye'de soya üretim alanlarının %75,7'si Adana ve Mersin illerinde bulunmaktadır. 2021 yılında Türkiye'de toplam 438 bin 917 dekar alanda 182 bin ton soya üretimi gerçekleşmiştir. Soya üretim alanının %62,8'ini Adana oluşturmaktadır. Bu il dışında Mersin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Samsun, Hatay, Mardin illerinde de soya üretimi yapılmaktadır. Türkiye soya üretim miktarı bakımından dünyada

önemli bir potansiyele sahip olmamasına rağmen, birim alandan alınan verim açısından dünyada ilk sırada yer almaktadır. Soya, Türkiye’de hem ana ürün hem de ikinci ürün olarak yetiştirilebilme imkânına sahip bir üründür.

Türkiye’de soya üretilmesi için gerekli ekolojik ve iklimsel şartlar mevcut olmasına rağmen; soya aynı şartlarda yetiştirilen diğer alternatif ürünler ile ekonomik olarak rekabet edemediği için üretimi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Soya üretiminin büyük kısmının gerçekleştiği Çukurova Bölgesi’nde soya fasulyesi buğday, mısır ve pamukla rekabet etmektedir. Üreticiler, pamuğun cazip getirileri nedeniyle pamuk üretimini daha fazla tercih etmektedirler. Bölgede soya ekimi çoğunlukla ürün rotasyonları için kullanılmaktadır. Hem gıda sanayi hem de karma yem sanayinin çok önemli bir hammaddesi olan soya talebi, yurtiçinden karşılanamamasından dolayı ihtiyaç büyük oranda ithalat yoluyla giderilmektedir (Anonim, 2019). Destekleme politikalarının soya ekim alanlarını arttıracak yönde olması soya ekiminin artmasını sağlayacak, ithalatta dışa bağımlılığı azaltacaktır.

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Ülkelere göre dünya soya ekim alanı (bin ha)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	35.150	35.900	36.900	39.500	41.500
ABD	36.236	35.448	30.327	33.428	34.929
Arjantin	16.300	16.600	16.700	16.470	15.900
Hindistan	10.329	11.131	12.193	12.918	12.500
Çin	8.245	8.413	9.332	9.883	8.400
Paraguay	3.510	3.540	3.500	3.150	3.300
Rusya	2.568	2.739	2.776	2.709	2.993
Kanada	2.935	2.540	2.271	2.041	2.134
Ukrayna	2.020	1.875	1.963	1.460	1.440
Bolivya	1.363	1.388	1.358	1.431	1.400
Nijerya	1.120	1.000	1.040	1.100	1.200
Uruguay	1.166	1.040	1.016	950	1.097
AB	951	944	937	997	979
Güney Afrika	787	731	705	827	925
Endonezya	420	420	400	390	350
Zambiya	225	192	196	164	304
Sırbistan	200	220	220	220	220
Meksika	263	191	150	156	184
Kuzey Kore	150	110	155	164	165
Japonya	150	147	144	142	146
Diğer	879	889	913	897	869
Dünya	124.967	125.458	122.283	128.100	130.066

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Ek Tablo 2. Ülkelere göre dünya soya üretimi (bin ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	123.400	120.500	128.500	139.500	127.000
ABD	120.065	120.515	96.667	114.749	121.528
Arjantin	37.800	55.300	48.800	46.200	43.900
Çin	15.283	15.967	18.092	19.602	16.400
Hindistan	8.350	10.930	9.300	10.450	11.900
Kanada	7.717	7.417	6.145	6.359	6.272
Rusya	3.621	4.027	4.359	4.307	4.760
Paraguay	10.260	8.510	10.250	9.900	4.200
Ukrayna	3.985	4.831	4.499	3.000	3.800
Uruguay	1.415	3.045	2.205	1.785	3.070
Bolivya	2.942	2.991	2.829	3.318	3.000
AB	2.619	2.737	2.711	2.600	2.705
Güney Afrika	1.540	1.170	1.246	1.897	2.200
Nijerya	994	1.000	1.049	1.106	1.117
Sırbistan	460	625	600	635	540
Endonezya	540	520	480	475	425
Zambiya	351	303	281	297	411
Meksika	433	335	235	246	288
Japonya	249	213	212	219	238
Kazakistan	252	255	282	261	238
Diğer	1.542	1.469	1.625	1.616	1.596
Dünya	343.818	362.660	340.367	368.522	355.588

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Ek Tablo 3. Ülkelere göre dünya soya verimi (ton/ha)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Türkiye	3,75	3,80	3,89	3,79	3,91
ABD	3,31	3,40	3,19	3,43	3,48
Brezilya	3,51	3,36	3,48	3,53	3,06
İsviçre	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Kanada	2,63	2,92	2,71	3,12	2,94
Kolombiya	2,96	2,63	2,78	2,84	2,90
Uruguay	1,21	2,93	2,17	1,88	2,80
Mısır	2,78	2,78	2,78	2,78	2,78
Arjantin	2,32	3,33	2,92	2,81	2,76
AB	2,75	2,90	2,89	2,61	2,76
Ukrayna	1,97	2,58	2,29	2,06	2,64
Etiyopya	2,26	2,29	2,29	2,49	2,50
Özbekistan	3,00	1,83	3,67	2,50	2,50
Sırbistan	2,30	2,84	2,73	2,89	2,46
Güney Afrika	1,96	1,60	1,77	2,29	2,38
Nikaragua	2,33	2,33	2,33	2,33	2,33
İran	2,41	2,29	2,43	2,41	2,29
Bolivya	2,16	2,16	2,08	2,32	2,14
Kazakistan	2,02	2,06	2,03	2,09	2,11
Avustralya	1,59	1,15	1,70	1,83	2,00
Dünya	2,75	2,89	2,76	2,86	2,72

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Ek Tablo 4. Ülkelere göre dünya soya ihracat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Brezilya	76.136	74.887	92.135	81.650	79.355
ABD	58.071	47.721	45.800	61.665	58.721
Kanada	4.925	5.258	3.909	4.706	4.276
Uruguay	1.354	2.967	2.148	1.774	3.000
Arjantin	2.132	9.104	10.004	5.195	2.861
Paraguay	6.029	4.901	6.619	6.330	2.250
Ukrayna	2.757	2.531	2.633	1.466	1.385
Rusya	891	797	1.298	1.355	730
Bolivya	8	13	17	111	500
ABD	327	227	229	187	270
Türkiye	61	116	105	61	149
Güney Afrika	37	4	2	56	125
Çin	134	116	90	70	102
Hindistan	217	165	80	32	70
Etiyopya	89	123	76	66	65
Kazakistan	32	30	42	30	32
Zambiya	3	10	10	27	30
Sırbistan	28	143	252	143	25
Avustralya	3	2	1	8	15
Myanmar	-	3	14	16	12
Diğer	111	65	75	52	48
Dünya	153.345	149.183	165.539	165.000	154.021

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Ek Tablo 5. Ülkelere göre dünya soya ithalat miktarı (bin ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Cezayir	94.093	82.537	98.532	99.740	91.566
Arjantin	13.915	14.346	15.017	14.786	14.100
Avustralya	3.255	3.657	4.896	3.703	4.900
Bangladeş	4.703	6.408	4.882	4.816	3.839
Barbados	1.179	1.733	2.551	2.255	2.497
Belarus	2.483	2.623	2.636	2.617	2.307
Bolivya	-	97	564	1.020	1.300
Bosna Hersek	166	204	520	548	550
Brezilya	488	1.172	263	516	541
Burma	175	140	549	1.015	539
Kanada	599	619	542	443	500
Şili	343	439	549	387	300
Çin	249	274	247	272	270
Kolombiya	122	96	96	99	85
Kosta Rika	119	106	94	24	25
Küba	32	28	30	19	20
Ekvador	26	18	12	8	8
Mısır	3	4	6	5	5
Etiyopya	19	34	38	19	5
Avrupa	-	-	4	6	5
Diğer	3	5	5	2	2
Dünya	121.972	114.540	132.033	132.300	123.364

Kaynak: USDA (Erişim tarihi: 01.12.2022)

Ek Tablo 6. İllere göre Türkiye soya ekim alanları (da)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Adana	188.354	177.830	203.249	210.400	245.296
Mersin	64.400	84.543	88.647	74.938	86.776
Kahramanmaraş	11.405	13.444	14.338	13.813	36.890
Osmaniye	14.460	18.382	24.991	23.154	27.375
Samsun	25.544	20.287	17.033	18.018	19.044
Mardin	2.000	-	-	935	6.880
Hatay	-	146	110	673	6.086
Şanlıurfa	7.750	12.267	629	5.532	4.058
Diyarbakır	750	841	1.893	1.686	2.762
Gaziantep	200	224	183	700	1.200
Afyonkarahisar	-	-	349	215	761
Edirne	-	-	-	272	422
Konya	277	112	138	290	410
Aydın	1.025	28	26	280	260
Şırnak	-	78	78	-	240
Kütahya	-	-	-	-	150
Amasya	125	135	103	90	82
Ankara	-	-	66	166	60
Çanakkale	30	39	46	50	50
Bursa	-	116	141	25	39
Ordu	-	-	-	-	30
Kastamonu	-	-	-	-	27
Burdur	-	-	-	13	11
Tokat	-	-	-	-	8
Balıkesir	10	11	11	6	-
Denizli	365	-	-	30	-
Eskişehir	-	-	-	29	-
Iğdır	-	-	916	-	-
Yozgat	-	-	-	28	-
Toplam	316.695	328.483	352.947	351.343	438.917

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 10.12.2022)

Ek Tablo 7. İllere göre Türkiye soya üretim miktarı (ton)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Adana	86.769	79.254	89.594	98.596	114.285
Mersin	30.302	38.173	40.094	33.580	30.649
Kahramanmaraş	3.894	4.865	4.399	4.886	12.948
Osmaniye	5.592	7.069	9.433	8.764	10.638
Samsun	10.081	7.714	5.093	6.100	6.353
Hatay	-	58	44	266	2.299
Mardin	727	-	-	371	1.796
Şanlıurfa	1.636	2.387	120	1.104	908
Diyarbakır	225	238	548	755	900
Gaziantep	72	78	65	238	366
Edirne	-	-	-	155	188
Afyonkarahisar	-	-	105	60	182
Konya	106	39	51	92	151
Aydın	424	10	9	126	117
Şırnak	-	27	27	-	90
Kütahya	-	-	-	-	38
Amasya	42	46	37	32	30
Çanakkale	12	15	16	18	19
Ankara	-	-	12	43	14
Kastamonu	-	-	-	-	9
Ordu	-	-	-	-	8
Bursa	-	23	28	5	6
Burdur	-	-	-	6	5
Tokat	-	-	-	-	1
Balıkesir	4	4	4	2	-
Denizli	114	-	-	14	-
Eskişehir	-	-	-	9	-
Iğdır	-	-	321	-	-
Yozgat	-	-	-	3	-
Toplam	140.000	140.000	150.000	155.225	182.000

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 10.12.2022)

Ek Tablo 8. Türkiye soya verimi (kg/da)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Adana	461	446	441	469	466
Burdur	-	-	-	462	455
Aydın	414	357	346	450	450
Edirne	-	-	-	570	445
Osmaniye	387	385	377	379	389
Çanakkale	400	385	348	360	380
Hatay	-	397	400	395	378
Şırnak	-	346	346	-	375
Konya	383	348	370	317	368
Amasya	336	341	359	356	366
Mersin	471	452	452	448	353
Kahramanmaraş	341	362	307	354	351
Samsun	395	380	299	339	334
Kastamonu	-	-	-	-	333
Diyarbakır	300	283	289	448	326
Gaziantep	360	348	355	340	305
Ordu	-	-	-	-	267
Afyonkarahisar	-	-	301	279	261
Mardin	364	-	-	397	261
Kütahya	-	-	-	-	253
Ankara	-	-	182	259	233
Şanlıurfa	211	195	191	200	224
Bursa	-	198	199	200	154
Tokat	-	-	-	-	125
Balıkesir	400	364	364	333	-
Denizli	312	-	-	467	-
Eskişehir	-	-	-	310	-
Iğdır	-	-	350	-	-
Yozgat	-	-	-	107	-
Türkiye	442	426	425	442	415

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 10.12.2022)

KAYNAKLAR

Anonim, 2019. Türkiye Soyada Verim Açısından Dünyada İlk Sıralarda. Tarım ve Orman Dergisi, <http://www.turktarim.gov.tr/Haber/237/turkiye-soyada-verim-acisindan-dunyada-ilk-siralarda->

Boydak ve ark., 2018. Bazı soya fasulyesi (*Glycine max. L.*) çeşitlerinin yüksek rakımlarda verim ve verim unsurlarının belirlenmesi. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 22(4), 544-550.

Kumlay ve ark., 2021. Bazı Soya Çeşitlerinin IPBS Markörleriyle Moleküler Karakterizasyonu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 31(1), 11-18.

Okcu, M., 2020. Farklı Ekim Zamanlarının Soya Fasulyesi Çeşitlerinde Bazı Tarımsal Özellikler Üzerine Etkileri, Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10(4), 972-982.

Tüfekçi, Ş., 2019. Konya-Ereğli Ticaret Borsası Soya Fasulyesi Ar-Ge Raporu.

TÜİK, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

USDA, 2022. Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı, <https://apps.fas.usda.gov/psdonline> (Erişim Tarihi: 01.12.2022).